

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE MARAMUREŞ

EXPOZIȚIA PERMANENTĂ „MINERIT ȘI CIVILIZAȚIE ÎN MARAMUREȘ“
PERMANENT EXHIBITION „MINING AND CIVILIZATION IN MARAMUREȘ“
ÁLLANDÓ KIÁLÍTÁS „MÁRAMAROSI BÁNYÁSZAT ÉS CIVILIZÁCIÓ“

MUZEUL
VIU3

BAIA MARE, 2017

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Producători: Consiliul Județean Maramureș
Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Editor: Viorel Rusu

Autori texte: Lucia Pop, Viorel Rusu

Fotografii: Zamfir Șomcutean

Tehnoredactare: Zamfir Șomcutean

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RUSU, VIOREL

Minerit și civilizație în Maramureș : expoziție permanentă /
Viorel Rusu, Lucia Pop. - Baia Mare : Eurotip, 2017
ISBN 978-606-617-299-8

I. Pop, Lucia

069
622

© 2017 Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Baia Mare, Str. Monetăriei nr. 1 - 3
Tel. 0262 211 924, Fax: 0262 211 927
E-mail: maramuresmuzeu@gmail.com
www.maramuresmuzeu.ro
www.muzeubaiamare.ro

Tipar: EUROTIP Baia Mare
tel. 0262 211 118

MINERIT ȘI CIVILIZAȚIE ÎN MARAMUREŞ

Maramureşul este cea mai importantă regiune minieră din nord-vestul României, exploatarea timpurie a minereurilor neferoase și a sării determinând formarea și dezvoltarea multor comunități din acest areal, precum și a unei civilizații specifice.

Cercetările arheologice au scos la iveală, în diferite puncte ale județului Maramureș, preponderent în zona Țibleșului, numeroase depozite de bronzuri și tezaure de aur care sunt mărturii importante ale desfășurării activităților de tip minier încă din mileniul II î.Chr. Modul în care s-au derulat acestea până în secolul XIV, de când datează documentele referitoare la organizarea mineritului în zona Baia Mare, nu este pe deplin elucidat.

Cel mai vechi document de arhivă păstrat în acest sens, respectiv diploma privilegială emisă în anul 1347 de către regele Ludovic I al Ungariei (1301-1342), ne oferă imaginea unei activități intense de exploatare a minereurilor neferoase, desfășurată în mod organizat și controlat. Faptul că acest document reînnoiește privilegiile anterioare susține ipoteza că acest sistem începuse să fie implementat cu câteva decenii înainte.

Evoluția mineritului a fost fluctuantă, perioadele de dezvoltare alternând cu cele de stagnare sau de regres, în funcție de factori care țineau deopotrivă de interese politice și economice. O mențiune aparte trebuie acordată organizării și funcționării Monetăriei din Baia Mare, care a fost una dintre cele mai importante monetării din Transilvania medievală și printre primele atestate documentar (1411).

Extinderea autoritatii austriece asupra exploatarilor din zona Baia Mare - Baia Sprie a determinat o impulsionare a activității miniere în secolul al XVIII-lea, prin stimularea investițiilor și încurajarea inițiatiivelor locale de a deschide noi exploatari. În același sens a fost luată măsura înființării la Baia Mare, în anul 1748 a Inspectoratului superior minier (Inspectorat Oberamt), care coordona activitatea monetăriei, a oficiilor miniere, topitorilor și judecătorilor miniere din Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic, Borșa și din alte localități.

În intervalul de timp aferent secolelor XVI - XVIII sunt consemnate documentar lucrări miniere și în alte zone. Astfel, la Baia Sprie cele mai

multe exploatari erau concentrate pe Dealul Minei, situat în partea de nord a orașului, iar dealurile Chiuzbăii păstrează încă vechile galerii medievale săpate cu dalta și ciocanul, precum Mina Piticilor. Alte exploatari vechi s-au aflat pe raza localităților Băița, Nistru și Ilba, precum și în zona Cavnic, cunoscută pentru zăcăminte cu o mare concentrație de aur fiind Mina Roata. Aceeași situație o întâlnim în zona Borșa, principalele zăcăminte fiind Toroiaga și Burloaia.

În cursul secolului XIX rentabilitatea exploatarilor miniere a crescut considerabil, datorită introducerii unor tehnologii performante, iar în plan organizațional atribuțiile Inspectoratului Superior Minier au fost preluate de către Direcția Minelor Baia Mare. După Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918, proprietățile miniere care au aparținut Direcției Minelor au trecut în proprietatea statului român, fiind administrate de către Direcția Minelor și Uzinelor Metalurgice Baia Mare, existând însă și numeroase societăți miniere particulare, multe cu capital străin. Cercetările geologice, reutilarea și modernizarea instalațiilor de extracție și prelucrare, descoperirea de noi zăcăminte și creșterea productivității miniere sunt câteva dintre elementele definitorii ale perioadei interbelice.

Comunizarea României a însemnat naționalizarea societăților miniere particulare (1948), noua structură organizatorică, deși a avut diverse denumiri (Combinatul Minier Baia Mare, Centrala Minereurilor și Metalurgiei Neferoase Baia Mare, Centrala Minereurilor Neferoase Baia Mare, etc.) fiind focalizată pe creșterea exponențială a capacitaților de producție, astfel încât mineritul și metalurgia neferoasă asigurau aproape 65% din producția industrială a județului Maramureș și 40% din producția de metale neferoase a României. În consecință, numărul persoanelor angajate în acest domeniu a crescut constant, în anul 1974 Centrala Minereurilor și Metalurgiei Neferoase Baia Mare având aproape 40.000 de salariați.

După căderea regimului comunist (1989) mineritul a intrat în declin, închiderea perimetrelor miniere finalizându-se în cursul anului 2006.

MINING AND CIVILISATION IN MARAMUREŞ

Maramureş is the most important mining region in north-western Romania. The exploitation of non-ferrous ores and salt since ancient times resulted in the establishment and development of a number of communities in this area, as well as a specific civilisation.

Archaeological research has revealed in various regions of Maramureş county, particularly in the Tibleş area, many deposits of bronze items and treasures of gold which are important proofs that mining has been carried out in this region since the second millennium B.C. The way in which these activities were carried out until the 14th century – the date of the first written document referring to the organisation of mining in the area of Baia Mare – has not yet been explained completely.

The earliest document about mining kept in archives – the privilege diploma issued in 1347 by the Hungarian king Louis I (1301-1342) – offers the glimpse of the intense, well-organised and well controlled exploitation of non-ferrous ores carried out here. The reinforcement, through that this document, of previous privileges supports the assumption that this system had been implemented several decades earlier.

The evolution of mining was fluctuant, as its periods of development alternated with those of regress, generated by factors that depended on both political and economic interests. A special attention must be given to the organisation and activity of the Mint of Baia Mare, one of the most important mints in medieval Transylvania and among the first ones to be documented (1411).

The expansion of the Austrian authority on the exploitations in the area of Baia Mare – Baia Sprie in the 18th century represented an added impulse to the mining activity, by stimulating investments and encouraging the local initiatives to open new exploitations. To facilitate such actions, in 1748, the Superior Mining Inspectorate (Inspectorat Oberamt) was created in Baia Mare. The Inspectorate coordinated the activity of the Mint, the Mining Offices, the smelters and the mining courts of Baia Mare, Baia Sprie, Căvnice, Borşa and other centres.

From the 16th to 18th centuries the documents mention the existence of mining works in other areas as well. Thus, in Baia Sprie most

of the mining exploitations were concentrated on Dealul Minei ('the Mine Hill') which lies in the northern part of the town. The old medieval galleries, dug with the chisel and the hammer, in the hills around Chiuzbaia, such as Mina Piticilor ('the Dwarfs' Mine') are still visible. Other old mines were found around the villages of Băița, Nistru and Ilba, as well as around the town of Căvnice. The Roata Mine is well-known for its deposits with a high concentration of gold. The same situation is found in the area around Borşa, where the first deposits were Toroiaga and Burloaia.

During the 19th century the profitability of the mining exploitations increased considerably, due to the introduction of new, high-performance technologies. Organisationally the attributions of the High Mining Inspectorate were taken over by the Mining Directorate in Baia Mare. After the unification of Transylvania with Romania on 1 December 1918, the mining properties belonging to the Mining Directorate were taken over by the Romanian state and were administered by the Directorate of Mines and Metallurgical Plants in Baia Mare. There were also plenty of private-owned mining companies, many of which had foreign capital. The period between the two World Wars saw the increase of geological research, the re-equipment and modernisation of the extraction and processing plants, the discovery of new deposits and the increase in the mining productivity.

Communism of Romania brought about the nationalisation of the private-owned mining companies in 1948. This generated a new organisational structure which, although it had many names (the Mining Plant of Baia Mare, the Central Administration of Ores and Non-ferrous Metallurgy of Baia Mare, the Central Administration of Non-ferrous Ores Baia Mare, etc.), focused on the exponential increase of the production capacities, so that mining and non-ferrous metallurgy represented almost 65% of the industrial production of Maramureş county and 40% of Romania's non-ferrous metal production. Consequently, the number of people employed in this field rose constantly. In 1974 the Central Administration of Ores and Non-Ferrous Metallurgy of Baia Mare employed almost 40,000 people.

The decline of mining started after the fall of the communist regime in 1989, and by 2006 all the mining areas were closed down.

MÁRAMAROSI BÁNYÁSZAT ÉS CIVILIZÁCIÓ

Máramaros, mint észak-nyugat Románia legfontosabb bányászati régiója, ahol a színesfémérceknek és a sónak a korai időktől folytatott bányászata a térség számos közösségeinek, valamint egy sajátos civilizációnak kialakulásában és fejlődésében meghatározó szerepet játszott.

Máramaros megye különböző helyszínein, de főleg a ciblesi övezetben a régészeti kutatások számos bronzleletet és aranykincset tártak fel, melyek a bányászati tevékenységeknek már az időszámítás előtti második évezredben történő gyakorlását hivatottan tanúsítani. Ennek megvalósítási módja a kezdetektől egészen a XIV. századig nincs teljes mértékben tisztázva, a nagybányai övezetben szervezett bányászat az utóbbi időszakot követően lett dokumentumokkal is alátámasztva.

Ilyen értelemben a legrégebbi levéltárban őrzött dokumentum, az I. Lajos Magyarország királya (1301-1342) által 1347-ben kiállított kiváltság level, amely egy szervezett és ellenőrzött módon lefolytatott, intenzív színesfémérc bányászati tevékenységre utal. Az a tény, hogy az említett dokumentum előző kiváltságjogokat idéz fel, alátámasztja azt a feltevést, hogy ez a rendszer már pár évtizeddel korábban is gyakorlatba volt ültetve.

A bányászat fejlődése hullámzó volt, a fejlődő majd pangó vagy hanyatló időszakok váltották egymást, olyan tényezők függvényében, amelyekhez egyaránt politikai és gazdasági érdekek fűződtek. Külön figyelmet kell tulajdonítani a nagybányai Pénzverde szervezésének és működésének, amely a középkori Erdély egyik legjelentősebb pénzverdéje volt és ami elsők között volt dokumentumok által tanúsítva (1411).

Az osztrák hatóságoknak a Nagybánya - Felsőbánya övezet kitermelésére kiterjesztett hatása a XVIII. század bányászati tevékenységének fellendítésében meghatározó szerepe volt, összönözve a beruházásokat és bátorítva az új kitermelések megnyitására irányul helyi kezdeményezéseket. Ilyen értelemben került sor Nagybányán 1748-ban a Bányászati Főfelügyelőség (Oberamt) megalapítására, amely a Nagybánya, Felsőbánya, Kapnikbánya, Borsabánya és más helyiségek pénzverdei, bányahivatali, olvasztóüzemi, bányatörvényszéki tevékenységeit hivatott koordinálni.

A XVI – XVIII. századok közötti időszak más településein folytatott bányászati munkálatait az akkori dokumentumok is feltüntették. Így Felsőbányán a legtöbb kitermelés a város északi részén elhelyezkedő Bányahegyen volt összpontosítva, a Kisbányai dombság pedig még megőrizte a középkori régi tárókat, amelyek vésővel és kalapáccsal lettek kiváva, mint amilyen a Törpebánya. Egyéb régi kitermelés Láposbánya, Misztbánya és Illoba települések körzetében volt kialakítva, valamint Kapnikbánya övezetében, ahol a magas arany koncentrációjú ércről ismert Rótátabánya is található. Hasonló helyzetet találunk Borsabányán is, itt a fontosabb érctelepek a Toroiaga és Burloaia.

A XIX. században a bányakitermelések gazdaságossága jelentős mértékben megnőtt, köszönhetően egyes teljesítő képes technológiák bevezetésének, szervezési területen pedig a Bányászati Főfelügyelőség hatáskörét a Nagybányai Bányaiagazgatóság vette át. Erdélynek az 1918 december 1.-én Romániával történő egyesülését követően, az addig a Bányaiagazgatósághoz tartozó bányaiipari tulajdonok román állami tulajdonba kerültek, ezek ügyintézését a Nagybányai Bánya és Kohászati Üzemek Igazgatósága láta el, de létezett számos privát bányaiipari társaság is, ezek között több külföldi tőkével. A geológiai kutatások, a bányászati és feldolgozó felszerelések újra gépesítése és korszerűsítése, új érctelepek felfedezése és a bányászati termelékenység növekedése, íme néhány a két világháború közötti időszak meghatározó elemei közül.

Románia kommunizálása a magán tulajdonban levő bányaiipari társaságok államosítását jelentette (1948), noha az új szervezési szerkezet különböző neveken szerepelt (Nagybányai Bányászati Kombinát, Nagybányai Színesfémérc-, és Kohászati Központ, Nagybányai Színesfémérc Központ, stb.) ez az ipari termelés exponenciális növekedésére volt összpontosítva, úgy, hogy a színesfém bányászat és kohászat Máramaros megye ipari termelésének közel 65%-át, Románia színesfém termelésének pedig a 40%-át képezte. Következésképpen az ebben a tevékenységi körben dolgozók száma állandó jelleggel nőtt, az 1974 évben a Nagybányai Színesfémérc-, és Kohászati Központnak közel 40.000 alkalmazottja volt.

A kommunista rezsim bukását követően (1989) a bányászat hanyatlásnak indult, a bányakerületek bezárása 2006-ban fejeződött be.

COLECȚIILE DE MINERIT ȘI TEHNICĂ MINIERĂ

Colecțiile muzeale au cuprins, de la începuturile constituirilor lor, în jurul anilor 1900, obiecte specifice practicării vechii îndeletniciri miniere. Constanța dezvoltării acestor colecții speciale, alături de donațiile făcute periodic de către instituțiile de profil, o constituie achizițiile, descoperirile întâmplătoare sau în contextul cercetărilor arheologice sistematice, precum și recuperările de pe teren.

Acest patrimoniu de excepție cuprinde aproximativ 1500 obiecte datând din perioada cuprinsă între secolele XIV-XX. Zonele miniere cercetate, de unde provin piesele expuse sunt Baia Mare, Baia Sprie, Băiuț, Băița, Nistru, Ilba, Cavnic, Baia Borșa, Ocna Șugatag, Coștiui. O bună parte din aceste obiecte, îndeosebi unelte și lămpi de mină, au fost recuperate din gospodăriile minerilor, unele din puțuri și galerii, altele din descoperiri arheologice în cadrul cercetărilor sistematice.

Secole la rând, munca în vechile exploatari miniere a fost practicată cu aceleași sau foarte asemănătoare tipuri de unelte, utilaje, instalații de extracție și de prelucrare, evoluția acestora fiind lentă și anevoieasă. Etapele evolutive foarte largi, cu o mare întindere în timp, sunt ilustrate în contextul prezenterii patrimoniului, în concordanță cu tipologia bunurilor culturale ce îl alcătuiesc, în expoziția Minerit și civilizație în Maramureș.

Unealta cel mai des utilizată, prin tradiție simbol al mineritului, a fost ciocanul, folosit pentru sfârâmarea rocii sau pentru „bătutul” găurilor de „pușcare” (găuri în care se introducează încărcătura explozivă, procedeu care s-a generalizat în sec. XVIII). Ciocanele de mină, în funcție de formă, mărime, greutate și utilizare erau de diferite categorii, dintre care amintim: fistăul, puțca și barosul.

La tăierea rocilor și scobirea în filon era folosit târnăcopul. Acesta, la rândul său era de mai multe feluri: cu două capete ascuțite, cu un singur capăt ascuțit (se mai numea ciocan de mină), cu două capete dintre care unul plat. Acționate cu ajutorul ciocanelor erau unelte precum tâncușul sau șpițul folosite pentru scobirea rocii ori sfârâmarea bolovanilor și sfredelul sau perforatorul manual folosit la găurile rocilor mai dure. Unelte folosite în subteran pentru săparea rocilor mai moi, pentru adunarea și încărcarea sterilului, au fost sapa, lopata și grebla. Aceste tipuri de unelte tradiționale provin din zonele Baia Mare (Valea Borcutului, Săsar, Valea Roșie), Baia Sprie (Dealul Minei), Chiuzbaia, Cavnic, Băiuț, Ilba. Ca și vechime, cu mici excepții, se încadrează în a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX.

O categorie importantă de obiecte sunt mijloacele folosite pentru evacuarea minereului din subteran la suprafață până la instalațiile de preparare sau de depozitare. Dintre acestea amintim trocul de lemn sau metal, folosit timp îndelungat inclusiv în primele decenii ale secolului XX, vagonetul, un mijloc de transport eficient, generalizat în secolul XVIII care se folosea în galeriile orizontale și la suprafață fiind acționat manual sau cu ajutorul animalelor (calul), pe sine de lemn și roabă care, de asemenea a fost folosită vreme îndelungată. Pentru transportul pe plan vertical erau utilizate instalații simple, montate în și la gura puțului, minereul fiind scos la suprafață cu ajutorul găleșilor, chibla de lemn sau piele, a coșurilor sau a colivilor. Aceste diferite mijloace de transport a minereului au fost recuperate din Puțul Breiner (Băiuț), din minele din Baia Mare (Valea Borcutului, Săsar), din galeriile de la Herja și Șuior.

O problemă de mare importanță pentru munca de exploatare în subteran a fost, în toate perioadele istorice, iluminatul, fără de care acele munci dificile nu se puteau desfășura. Evoluția mijloacelor de iluminat, asemenea unelțelor tradiționale a fost deosebit de lentă. Colecția de opaițe și lămpi de mină permite o prezentație cronologică și tipologică a evoluției acestora pornind de la cele mai vechi, opaițele de ceramică (secolele XIV-XVIII), continuând cu opaițele de metal (fier sau cupru, secolele XVIII-XIX) și terminând cu lămpile cu acetilenă (carbid), cu benzină și electrice (sfârșitul secolului XIX-începutul secolului XX). Acest sistem de iluminat cu flacără deschisă era folosit în exploatariile miniere lipsite de substanțe inflamabile aşa cum erau în bazinul Baia Mare. Opaițele din colecțile muzeului provin din zonele Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic, Ocna Șugatag, Băiuț, Nistru.

Un grupaj aparte în acest patrimoniu de minerit îl constituie obiectele cu însemnale specifice acestui meșteșug, precum componente de vestimentație și accesoriu, care poartă în mod vădit amprenta tradiției dar și a timpului trecut sau vechi monede de aramă (pfenigi) folosite de mineri pentru procurarea celor necesare traiului cotidian.

Multe piese din acest patrimoniu sunt valoroase pentru vechimea lor, pentru unicitatea sau frecvența redusă în patrimoniul muzeelor în general, dar și pentru potențialul lor documentar-istoric. Prin urmare, aceste colecții completează considerabil patrimoniul industrial minier, de importanță națională, conturat în Maramureș și în alte regiuni miniere din România.

THE MINING AND MINING TECHNIQUE COLLECTIONS

Since their beginning, around the year 1900, the museum's collections have included items specific to the ancient trade of mining. Among the constants of the development of these special collections, alongside the regular donations made by mining institutions, were the acquisitions, the random archaeological discoveries or the discoveries made during systematic archaeological research, as well as the field recoveries.

This exceptional patrimony is made up of some 1,500 items dating back in the period between the 14th and the 20th centuries. The mining areas researched, where the items put on display were found, are Baia Mare, Baia Sprie, Băiuț, Băița, Nistru, Ilba, Cavnic, Baia Borșa, Ocna Șugatag and Coștiui. A large number of these items, particularly miner's tools and lamps, were recovered from miner's households, some others from wells and galleries, whereas others were discovered by archaeologists during their systematic researches.

For centuries on end, the workers in the old mining exploitations used the same or very similar types of tools, equipment, and extraction and processing installations which developed slowly and with difficulty. The very long evolution stages, spanning over extensive periods of time, are illustrated in the context of the presentation of the museum's patrimony, according to the typology of the cultural goods making up this patrimony, in the exhibition entitled Mining and civilisation in Maramureș.

The most often used tool – the traditional symbol of mining as a trade – was the hammer, which was used for crushing rocks or "battering" blasting holes (the holes into which the explosive loads were inserted, a method which became general in the 18th century). Depending on their shapes, size, weights and uses, miner's hammers were of different categories, among which can be noted the maul hammer ('fistău'), the about-sledge ('puțca') and the sledge hammer ('baros').

The pickaxe was used to cut and scoop in the seams. Pickaxes were of several types: with two sharp ends, with one sharp end (this was called 'miner's pick') and with two ends, of which one was flat.

Some tools used to be hammered, such as the splitting wedges ('țâncuș' or 'șpiț'), used for scooping the rock or crushing boulders, and the borer or the hand drill, used for drilling harder rocks. The tools used underground for digging softer rocks, and for gathering and loading the gangue were the hoe, the shovel and the rake. These traditional tools were found in different areas around Baia Mare (Valea Borcutului, Săsar, Valea Roșie), Baia Sprie (Dealul Minei), Chiuzbaia, Cavnic, Băiuț and Ilba. In

terms of age, with few exceptions, they date back in the second half of the 19th century and the first half of the 20th century.

An important category of items is the equipment used for the evacuation of ore from underground mines to the surface, where the preparation or storing installations were. Among these is the wooden or metal pan, which was used for a very long time, until the early 20th century, the tram, an efficient means of transport whose use became general in the 18th century and was used in horizontal and surface galleries, being pulled by either miners or animals (horses), on wooden rails, and the wheelbarrow which was also used for a long time. For vertical transport were used simple installations which were set in and around the well mouth, the ore being brought to the surface with buckets, wooden buckets, baskets or cages. These various means of transporting the ore were recovered from the Breiner Well (Băiuț), the mines around Baia Mare (Valea Borcutului, Săsar) and the galleries of Herja and Șuior.

A matter of high importance in underground exploitation, whatever the period in history, was the lighting, without which such hard works could not be carried out. The evolution of the lighting means, like the evolution of all traditional mining tools, was particularly slow. Our collection of oil lamps and miner's lamps allows a chronological and typological presentation of the evolution of mining lighting, starting from the oldest items, the ceramic oil lamps (14th to 18th centuries), through the metal (iron or copper) lamps (18th and 19th centuries), to the acetylene (calcium carbide) lamps, the gas lamps and the electric lamps (late 19th to early 20th century). The open-fire lighting system was used in the mines where flammable substances were absent, such as the ones in the Baia Mare region. The oil lamps in our collections come from the mines of Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic, Ocna Șugatag, Băiuț and Nistru.

A special group of items in the mining patrimony are the ones marked with the special signs of this trade, such as clothing items and accessories, which obviously bear the mark of tradition and are symbols of the past, or old copper coins ('pfennigs') used by miners to buy things for everyday living.

A lot of the items which make up this patrimony are valuable due to their age, uniqueness or scarcity in the patrimony of museums in general, but also due to their documentary and historic potential. Therefore, these collections considerably complete the mining industrial patrimony, which is of national importance, created in Maramureș, as well as other mining regions throughout Romania.

BÁNYÁSZATI ÉS BÁNYATECHNIKAI GYŰJTEMÉNYEK

A múzeumi gyűjteményekben megalakulásuktól kezdve – megközelítőleg 1900 óta - megtalálhatók az egykor bányászmesterség gyakorlására használt sajátos tárgyak is. Ezen különleges gyűjtemények állandó gyarapodását a szakintézmények időszakos adományai mellett, a véletlenszerű leletek vagy a rendszeres archeológiai kutatásokból származó, valamint a helyszínről visszanyert beszerzések képezik.

Ez a kivételes örökség a XIV-XX század közötti időszakból származó közel 1500 tárgyat foglal magába. A kutatott bányászati települések, ahonnan a kiállított tárgyak származnak: Nagybánya, Felsőbánya, Erzsébetbánya, Láposbánya, Misztbánya, Iloba, Kapnikbánya, Borsabánya, Aknasugatag, Rónaszék. A tárgyak jelentős része, főleg a szerszámok és bányászlámpák a bányászok háztartásaiiból, míg másik része közvetlenül az aknákból és tárókból, illetve a rendszeres kutatások keretében történt archeológiai feltárásokból került elő.

Az egykor bányakitermelésekben a munkavégzés századokon keresztül ugyanolyan vagy hasonló típusú szerszámokkal, gépekkel, bányászati és feldolgozó berendezésekkel történt, ezek lassan és igen nehezen fejlődtek. A nagyon lassú, sok ideig tartó fejlődési szakaszok illusztrálása az örökség bemutatásával követhető, összhangban azoknak a kulturális javaknak típusuk szerinti osztályozásával, amelyek a Máramarosi Bányászat és Civilizáció kiállítás tárgyát képezik.

A leggyakrabban használt szerszám, hagyomány szerint a bányászat jelképe, a kalapács volt, ezt a kőzet aprítására vagy a „robbantó” lyukak „beütésére” (furatok, ahova a robbanótöltet lett behelyezve, az eljárás a XVIII. században lett általános) használták. A kézi kalapácsok osztályozása alak, nagyság, súly és felhasználás szerinti különböző kategóriákba történt, ezek közül megemlíthetők: a füstel („füstel”: hajlított nyelű, felső fejtésnél alkalmazott nagykalapács), a pucka (vésesre használt kiskalapács) és a pöröly (zúzásra használt ráverő, nagykalapács).

Az ércnek a telérben történő vágására és fejtésére a csákányt használták. Ez a maga nemében többféle volt: mindenkor végén kihagyezett, az egyik végén kihagyezett (ezt bányászkalapácsnak is neveztek), kétfejű, amiből az egyik lapos. A kalapácsok segítségével működtetett szerszámok közül a vésőt vagy spiccet (hegyes véső) említhetjük, ezeket a kőzet vájására és darabolására használták, valamint a sferdel-t vagy kézi fűrőt (vájatfűró), utóbbit a keményebb kőzetek fűrészára használták. A föld alatti puhább kőzetek vájására, a meddő kőzet összegyűjtésére és felrakására használatos szerszámok a kapa, lapát és gereblye. Ezeknek a hagyományos típusú szerszámok Nagybánya körzetéből (Borpatak, Zazar, Veresvíz), Felsőbányáról (Bányahegy), Kisbányáról, Kapnikbányáról, Erzsébetbányáról és Ilobáról származnak. Régiségük, kisebb kivétellel, a

XIX. század második és a XX. Század első felére tehető.

A tárgyak egy jelentős kategóriáját a földalatti ércnek a felszínre – a feldolgozó vagy tároló berendezésekig történő - hozatalára alkalmazott eszközök képezik. Ezek közül megemlíthjük a fából vagy fémből készült teknőt, ami hosszú ideig volt használatos, beleértve a XX. század elő évtizedeit is, a bányacsillét, egy hatékony szállítási eszközt, ami a XVIII. században lett általánosan alkalmazva, úgy a vízszintes tárókba, mint a föld felett is, kézi vagy állaterővel (lóval) fasineken hajtva és a talicskát, ami hasonlóképpen szintén hosszú ideig volt használva. Függőleges szállításra az akna szájánál felszerelt egyszerű berendezéseket használták, az ércet a felszínre vedrek, fából vagy bőrből készült bődönök, kosarak vagy szállítókasok segítségével hozták fel. Ilyen különböző szállító eszközök a Breiner Aknából (Erzsébetbánya), a nagybányai bányákból (Borpatak, Zazar), a Herjai és Suiori tárókból lettek visszanyerve.

A földalatti kitermelés nagyon fontos kérdése, minden történelmi időszakban, a világítás volt, mely nélküli azokat a nehéz munkálatokat nem lehetett volna lebonyolítani. A világítóeszközök fejlődése, a hagyományos szerszámokhoz hasonlóan, igen lassú volt. A bányamécsesek (föncák) és bányászlámpák gyűjtemény lehetővé teszi ezek időrendi és tipológiai fejlődésének bemutatását, a legrégebbiekkel – kerámia mécsesek (XIV-XVIII. század) – kezdve, folytatva a fémből készített (vas vagy réz, XVIII-XIX. század) és befejezve az acetilénes (karbid) lámpákkal, a benzínlámpával és villanylámpával (XIX. század vége, XX. század eleje). Ezt a nyíltlángot alkalmazó világítási rendszert a tűzveszélyes anyagoktól mentes bányákban lehetett alkalmazni, mint amilyenek a nagybányai medencében voltak. A múzeum gyűjteményét képező mécsesek Nagybánya, Felsőbánya, Kapnikbánya, Aknasugatag, Láposbánya és Misztbánya körzetéből származnak.

Ennek a bányászati örökségnek egy külön fejezetét képezik azok a tárgyak, amelyek ennek a mesterségnak sajátos jelképeit tüntetik fel, valamint az öltözet és tartozékok összetevői, amelyek a hagyományok kézzelfogható nyomait viselik, de a régmúltét is, így a bányászok által a minden nap megélhetés szükséges beszerzéseire használt régi bronz pénzérméket (pfenningekeket).

Ennek az örökségnek több tárgya értékes, egyrészt ezek régisége, egyedi jellege vagy általában múzeumi ritkasága, de másról történelmi dokumentáló képessége miatt is. Következésképpen, ezek a gyűjtemények a bányaiipari örökséget jelentős mértékben kiegészítik, annak nemzeti jelentőségét, amely Máramarosban és Románia egyéb bányászati régiójában lett kiemelve.

SECȚIA DE AFINARE A DIRECȚIUNII MINELOR ȘI UZINELOR STATULUI BAIA MARE

La Baia Mare a fost înființată în perioada 1923-1925, prima Secție de afinare a aurului și argintului din România, de către Ministerul Industriilor și Comerțului, producția începând în anul 1926. Instalațiile și utilajele au fost furnizate de firma *Siemens & Halske* din Berlin (Germania), pentru suma de 1.183.062 lei.

Stația deservea minele statului și producătorii particulari din România, cu excepția Societății „Mica” și cuprindea, conform documentelor de arhivă, toate elementele tehnice specifice ultimei etape a procesului de preparare în vederea obținerii, în formă pură, a metalelor prețioase, aur și argint. Capacitatea de prelucrare a primei instalații de afinare din România era de 1000 kg aur fin și 4000 kg argint fin pe an.

Ca urmare a creșterii producției de aur brut, foarte curând, capacitatea instalațiilor de afinare de la Baia Mare, care rămâneau în continuare unice în România, a fost depășită, astfel încât s-a pus problema refacerii acestora după noi standarde tehnologice. Aceeași firmă Siemens & Halske a câștigat licitația din anul 1932 pentru retehnologizarea în vederea rentabilizării instalației și a creșterii

capacității de producție. Lucrările au fost finalizate în anul 1933, afinăria băimăreană fiind la acea dată *una dintre cele mai moderne din Europa*.

O două instalație de afinare, construită după modelul celei din Baia Mare, a fost deschisă la Gurabarza (Brad) în anul 1937 și a funcționat până în anul 1946, într-o primă etapă. După această dată, Baia Mare redevine, pentru o perioadă, singurul centru de afinare din țară, preluând toată producția de aur brut din România. Secția de Afinare a funcționat în locația inițială până în anul 1967 când au fost puse în funcțiune noile instalații din incinta Combinatului Chimico-Metalurgic Baia Mare. Această etapă din istoria afinării aurului brut de la Baia Mare s-a încheiat la începutul anului 2007 prin închiderea instalațiilor, imediat după închiderea activităților miniere în zonă.

Unele componente ale vechilor instalații și utilaje din cadrul primei Secții de Afinare de la Baia Mare sunt păstrate in situ, în locația inițială de funcționare, fiind încorporate în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș.

Bibliografie selectivă

Baron, M., *Instalații de afinare a aurului brut de la Baia Mare și Săsar, până în anii '40 ai secolului al XIX-lea*, în „Revista arhivei maramureșene”, nr. 3/2010, Baia Mare.

Enciclopedia României, vol. II, București, 1938.

Kacsó, C., *Date cu privire la istoria mineritului din Maramureș*, în Kacsó, C., Pop L., „Minerit și civilizațe în Maramureș”, Seria Colecții Muzeale II, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare, 2010.

Realitatea Ilustrată, București, 1933.

Ursu, V., *Opalje de mină din colecțiile Muzeului Județean Maramureș*, în „Revista Muzeelor”, nr. 6/1977.

Wollmann, V., *Dezvoltarea tehnicii miniere din Munții Cărașeni în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în „Banatica”, Muzeul Județean Reșița, 1971.

THE REFINING STATION OF THE DIRECTORATE OF MINES AND STATE-OWNED PLANTS IN BAIA MARE

In 1923-1925 the Ministry of Industries and Commerce established the first Romanian Gold and Silver Refining Station in Baia Mare. The production started in 1926. The installations and tools were supplied by *Siemens & Halske* company from Berlin, Germany, for the price of 1,183,062 lei.

The Station serviced all the Romanian state-owned mines and private owners, except the „Mica” Company, and included, according to the archive documents, all the technical elements specific to the last stage of the preparation process so that pure precious metals (gold and silver) could be obtained. The processing capacity of the first refining installation in Romania was of 1000 kg fine gold and 4000 kg fine silver per year.

As a result of the increased raw gold production, soon the capacity of the refining installations in Baia Mare, which were still the only ones in Romania, was exceeded, so that they had to be remade based on new technological standards. These works were finished in 1933, the

Refinery of Baia Mare becoming thus one of the most modern in Europe at the time.

A second refinery, built based on the model of the Baia Mare refinery, was opened at Gurabarza (Brad) in 1937 and was operational, in its first stage, until 1946, after which Baia Mare became again for a while the only refining centre in Romania and processed the entire raw gold production of Romania. The Refining Section continued to function in its initial location until 1967, when the new refining plants were commissioned within the Chemical-Metallurgical Company of Baia Mare. This stage in the history of raw gold refining at Baia Mare ended in early 2007, when the plants were closed down, right after all mining activity in this area was discontinued as well.

Parts of the old plants and tools from the first Baia Mare Refining Section are still kept in situ, at their original location, and have become part of the patrimony of the County Museum of History and Archaeology of Maramureş County.

A NAGYBÁNYAI ÁLLAMI BÁNYA ÉS GYÁR IGAZGATÓSÁG FINOMÍTÓ RÉSZLEGE

Az első Arany-, és ezüstfinomító telepet az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium Nagybányán alapította az 1923-1925 közötti időszakban, ennek termelése 1926-ban kezdődött. A berendezéseket és gépeket a berlini (Németország) Siemens & Halske cég szállította 1.183.062 lej értékben.

A telep az állami bányák és a romániai magántermelők - a „Mica” Társaság kivételével - szükségleteit hivatott ellátni, és a levéltári dokumentumok szerint a nemes fémek, az arany és ezüst tiszta formában történő kinyerésére irányuló feldolgozási folyamat utolsó szakaszának összes sajátos műszaki elemével rendelkezett. Románia első finomító berendezésének feldolgozási kapacitása évente 1000 kg tiszta aranyat és 4000 kg ezüstöt tett ki.

A nyersarany termelésének növekedése következtében a nagybányai finomító berendezések kapacitása, amelyek Romániában a továbbiakban is az egyedüliek voltak, rövid idő alatt elégtehlenek bizonyult, így aztán feltevődött ezeknek az új technológiai szabványok szerinti felújítása. A munkálatok 1933-ban lettek befejezve, mely

időpontban a nagybányai finomító *egyike lett Európa legkorszerűbb berendezésének*.

Egy második, a nagybányai modell szerint létesített finomító berendezés Gura Bárzi bányatelepén (Rudabánya) nyílt meg 1937-ben és az első szakaszban 1946-ig üzemelt. Ezen időpontot követően Nagybánya egy ideig újra az ország egyedüli finomító központjává lett, átvéve Románia teljes nyersarany termelését. A Finomító Részleg eredeti helyén egészen 1967-ig üzemelt, amikor a Nagybányai Vegyipari és Kohászati Kombinát keretében új berendezések lettek üzembe helyezve. A nagybányai aranyfinomítás történetének ezen szakaszának a berendezések 2007 elején történt bezárása vetett véget, közvetlenül a térség bányászati tevékenységének megszűnését követően.

Az első Nagybányai Finomító Részleg régi berendezéseinek és gépeinek egyes összetevői *eredeti helyzetben*, működésük eredeti helyszínén lettek megőrizve, ezek a Máramaros Megyei Történelmi és Archeológiai Múzeum örökségének részét képezik.

- UNELTE TRADITIONALE FOLOSITE ÎN SUBTERAN LA SĂPAREA ROCILOR, SECOLELE XIX-XX
- TRADITIONAL TOOLS USED UNDERGROUND FOR DIGGING SOFTER ROCKS, 19TH-20TH CENTURIES
- A FÖLD ALATTI PUHÁBB KÖZETEK VÁJÁSÁRA HAGYOMÁNYOS TÍPUSÚ, XVIII-XX SZÁZAD

- MIJLOACE PENTRU EVACUAREA MINEREULUI DIN SUBTERAN, SECOLELE XVIII-XX
- THE EQUIPMENT USED FOR THE EVACUATION OF ORE FROM UNDERGROUND MINES TO THE SURFACE, 18TH-20TH CENTURIES
- A FÖLDALATTI ÉRCNEK A FELSZÍNRE – A FELDOLGOZÓ VAGY TÁROLÓ, XVIII-XX SZÁZAD

- CAR MASIV PENTRU TRANSPORT INSTALAȚII ȘI UTILAJE MINIERE, SECOLUL XX, BĂIȚA
- MASSIVE CART FOR TRANSPORTING MINING INSTALLATIONS AND TOOLS, 20TH CENTURY, BĂIȚA
- VASKOS KOCSI BÁNYÁSZATI FELSZERELÉSEK ÉS GÉPEK SZÁLLÍTÁSÁRA, XX SZÁZAD, LÁPOSBÁNYA

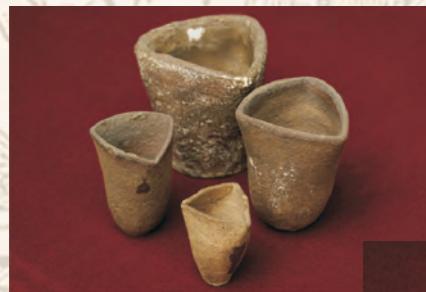
- OPAIȚE ȘI LĂMPI DE MINĂ, SECOLELE XV-XX
- OIL LAMPS AND MINER'S LAMPS, 15TH-20TH CENTURIES
- A BÁNYAMÉCSEK (FONCÁK) ÉS BÁNYÁSZLÁMPÁK, XV-XX SZÁZAD

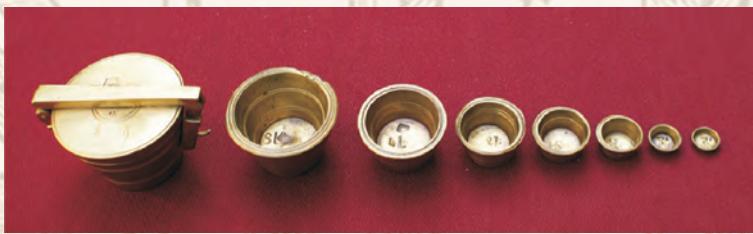
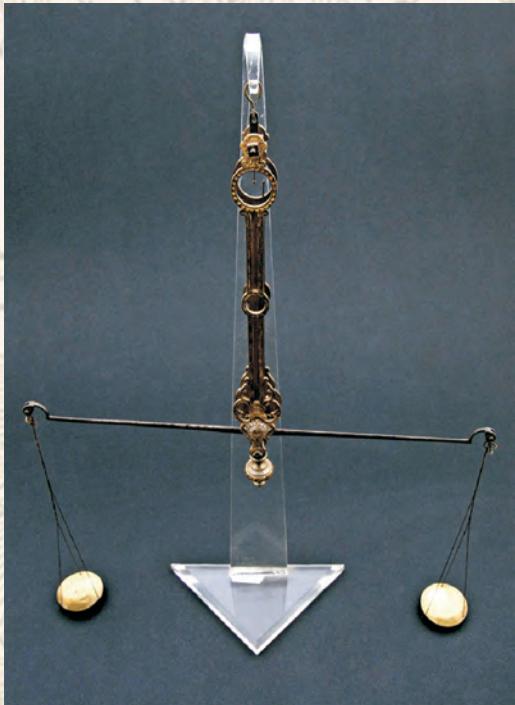
- RECIPIENTE DE PROBĂ ȘI PREPARARE, SEC. XVIII-XX
- SAMPLE AND PREPARATION CONTAINERS, 18TH-20TH CENTURIES
- PROBASZEDŐ ÉS ÉRCFELDOLGOZO EDÉNYEK A XVIII – XX SZÁZADBÖL

- VASE CERAMICE DE PROBĂ, SECOLELE XVIII-XX
- CERAMIC SAMPLING BOWLS, 18TH-20TH CENTURIES
- MINTAVÉTELI KERÁMIA EDÉNYEK, XVIII-XX SZÁZAD

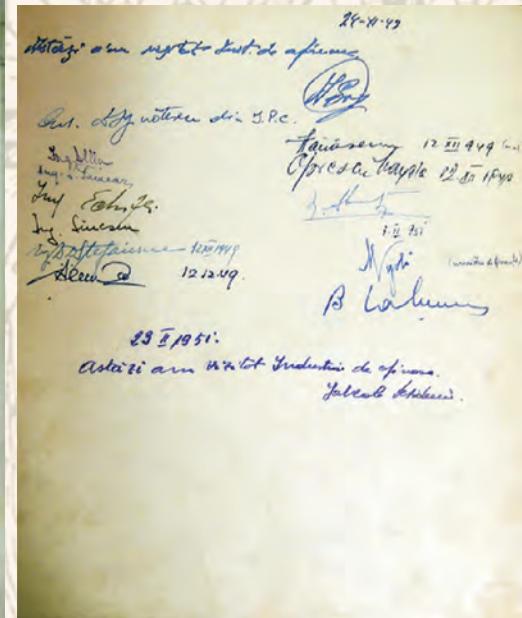
• BALANȚE ȘI TRUSE CU GREUTĂȚI, SECOLELE XVIII-XX
• SCALES AND WEIGHT KITS, 18TH-20TH CENTURIES
• MÉRLEG ÉS SÚLYKÉSZLETEK, XVIII-XX SZÁZAD

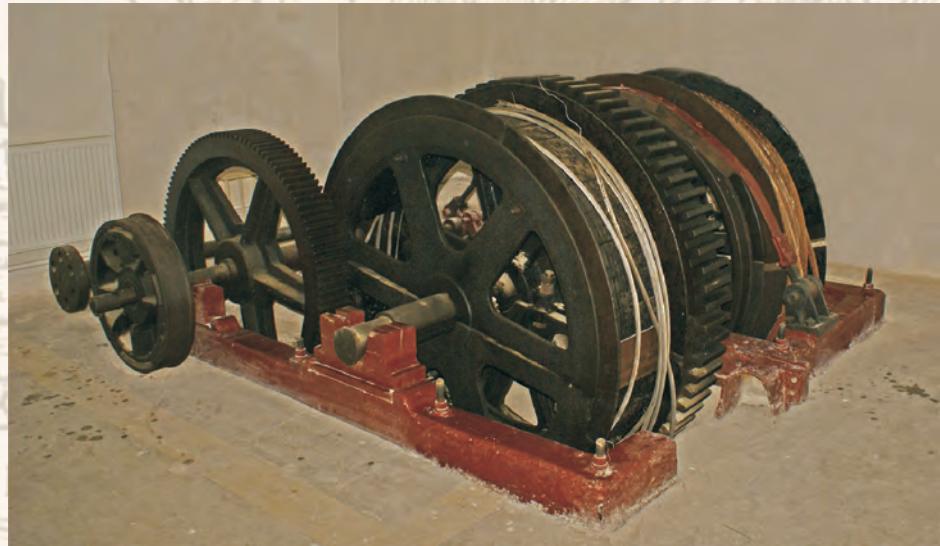
- INSTRUMENTE ȘI APARATE DE MĂSURĂ, SEC. XIX-XX
- TOOLS AND MEASUREMENT DEVICES, 19TH-20TH CENTURIES
- MÉRÖMÜSZEREK ÉS ESZKÖZÖK XIX – XX SZÁZADBÖL

• CARTEA SE AUR A AFINĂRIEI DE AUR ȘI ARGINT DIN BAIA MARE
 • THE GOLDEN BOOK OF THE BAIA MARE GOLD AND SILVER REFINERY
 • A NAGYBÁNYAI ARANY ÉS EZÜST FINOMÍTÓ ARANYKÖNYVE

- INSTALAȚII MINIERE, SECOLELE XVIII-XX
- MINING INSTALLATION, 18TH-20TH CENTURIES
- BÁNYÁSZATI GÉPEK, XVIII-XX SZÁZAD

- COMPOUNDE ALE INSTALAȚIILOR DE SEPARARE ELECTROLITICĂ A METALELOR PREȚIOASE CARE AU FUNCȚIONAT ÎN INCINTA AFINĂRIEI DE AUR DIN BAIA MARE ȘI TREZORERIA, PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XX
- PARTS OF THE PRECIOUS METAL ELECTROLYtic SEPARATION PLANTS OPERATING IN THE GOLD REFINERY IN BAIA MARE AND THE TREASURY, THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY.
- A NAGYBÁNYAI ARANYFINOMÍTÓBAN EGYKOR ÜZEMELT NEMESFÉMEK ELEKTROLITIKUS DÚSÍTÁSHOZ ÉS LEVÁLASZTÁSHOZ HASZNÁLT BERENDEZÉSEK ÖSSZETEVŐI ÉS A KINCSTÁR, A XX SZÁZAD ELSŐ FELÉRE TEHETŐ

- VEŞMINTE, ÎNSEMNE ŞI SIMBOLURI, SECOLELE XVII-XIX
- CLOTHING, SIGNS AND SYMBOLS, 17TH-19TH CENTURIES
- RUHÁZATOK, JELEK ÉS JELKÉPEK A XVII – XIX SZÁZADBÖL

- COMPLEX MINIER DIN BAIA SPRIE, STAMPĂ, 1773
- MINING COMPLEX IN BAIA SPRIE, STAMP, 1773
- BÁNYATELEP FELSÖBÁNYÁRÖL, NYOMAT, 1773

- FOTOGRAFII DIN CHIUZBAIA, CAVNIC ȘI BAIA MARE, PRIMA JUMĂTATE A SEC. XX
- PHOTOS FROM CHIUZBAIA, CAVNIC AND BAIA MARE, FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY
- FENYKÉPEK A XIX SZÁZAD ELSÖ FELÉBÖL: KISBÁNYA, KAPNIK ÉS NAGYBÁNYA

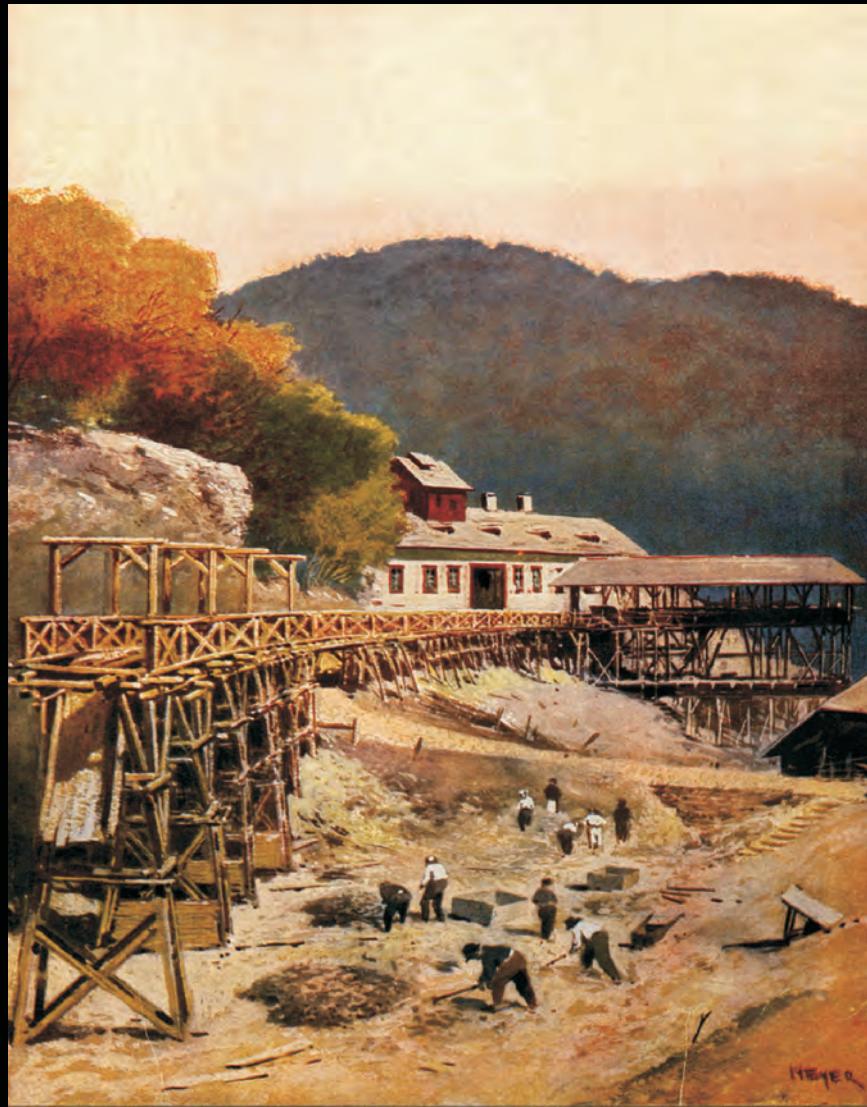
- SEDIUL DIRECȚIEI MINELOR ȘI UZINELOR METALURGICE DIN BAIA MARE
(ASTĂZI SEDIUL MUZEULUI JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE MARAMUREŞ)
- HEADQUARTERS OF MINES AND METALLURGICAL PLANTS DIRECTION FROM BAIA MARE
(TODAY THE HEADQUARTERS OF MUSEUM OF HISTORY AND ARCHEOLOGY MARAMURES)
 - NAGYBÁNYAI BÁNYA ÉS KOHÁSZATTI ÜZEMEK IGOZGATOSÁGA
(JELLENLEG A SZEKHEJE A MEGYEI TÖRTENELMI ÉS ARCHEOLOGIAI MÁRMOROSI MUZEUM)

21 Baia-Mare Intrarea la rafinăria de aur.

MINA DE EST DIN BAIA SPRIE
(REPRODUCERE TABLOU SEMNAT MAYER)
EAST MINE IN BAIA SPRIE
A KELETI BÁNYA FELSÖBÁNYÁRÖL

EUROTIP

ISBN 978-606-617-299-8